9

FEBRIS MALIGNAE PATHOLOGIA,

QVAM
IVVANTE DEO T. O. M.
RECTORE VNIVERSITATIS MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO AC POTENTISSIMO DOMINO
DOMINO
CAROLO,
DVCE WIRTEMBERGIAE AC TECCIAE, rel. rel.
CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE,
PRAESIDE
EXCELLENTISSIMO ATQVE EXPERIENTISSIMO
DOMINO
GEORGIO FRIDERICO
SIGWART,
PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE DOCTORE,
CHIRVRGIAE ET ANATOMIAE PROFESS. P. ORD.
MEDICO AVLICO,
PRAECEPTORE AC PATRONO SVO COLENDISSIMO,
PRO SVMMIS IN MEDICINA OBTINENDIS HONORIBVS
Die Octobr. MDCCLXVIII. H. L. Q. C.
PVBLICAE ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT
AVCTOR
IOANNES HENRICVS GOETZ, Heilbronnensis.

TVBINGAE, TYPIS SCHRAMMIANIS.

DEO

PATRIAE

PATRONIS

ATQVE

AMICIS.

§. 1.

Thematis, quod elaborandum ſumſi, *rationem*, ni fallor, determinate exprimit huius opellae rubrum. Sponte quoque patet, paginis hiſce non comprehendi poſſe *pleniorem* & *ſpecialiorem* etiam de febribus malignis *doctrinam*. *Generaliorem* tantum hic de illis intendo diſquiſitionem, *pathologicam* nempe, adeoque *theoreticam* quidem, ſed talem, quae certioris circa illas *praxeos* eſſe poſſit *fundamentum*.

§. 2.

Pertractabo eam, qua licebit, *breuitate*, & pro virium mearum modulo, conquiſitis undique rerum & argumentorum momentis primariis.

§. 3.

De *Thematis* huius *gravitate*, *neceſſitate* & *utilitate* vix eſt, quod addam. Nam me etiam tacente, res ipſa loquitur. *Mortis meſſis febres malignae*! Ipſum iam *morbi maligni truculentum nomen* eiusdem clamat *ingenium*, indeque metuendum *periculum*, & quovis artis noſtrae indefeſſo ſtudio, vel *imminens* praecauendum vel *praeſens* auertendum.

 §. 4.

§. 4.

VETERVM quidem aeque ac RECENTIORVM induſtria in ſubdolo atque atroci hoc ſanitatis ac vitae noſtrae hoſte detegendo ac profligando ita iam verſata eſt, ut videri poſſet, nil amplius deſiderari poſſe, in quod ultra inquiri oporteret. *Verum* enim vero nihilominus in hoc ipſo argumento necdum omnes conſentire deprehendo, adeoque operae omnino pretium eſſe exiſtimo, diſpicere, a qua parte in poſterum in praxi mea futura ſtare mihi liceat. *Deinde* cum non ſemper plane noua protrudere poſſimus, expedit certe etiam aliorum inuenta colligere, collectaque ſollicitius expendere, inque ordinem redigere atque hinc inde demtis forte demendis, additisque addendis, ita excutere, ut ea confidentius in *uſus* noſtros trahere poſſimus *practicos*.

§. 5.

Verſabor quidem in *generaliori* tantum hac *materia pathologica*, verum nec hoc inſtituti praeſentis *uſui* repugnabit. Quid? quod eo ipſo tanto *utilior* eſſe poterit haec diſquiſitio. Generaliora etenim ſub ſe comprehendunt *ſpecialiora*, & ab illis ad haec parata eſt via. Quicquid de febre maligna in *genere* cognitum habemus, illud ad quamlibet febrem malignam in *ſpecie* & *cognoſcendam* & *curandam* facili opera trahi poterit & utiliter applicari.

§. 6.

Hoc itaque *fine* ne deſtituar, in enucleando hoc *themate* eo progreſſurus ſum ordine, ut ea, ex quibus alia intelliguntur, praemittam, ſic more ſolito totam comprehenſurus morbi huius *pathologiam*. Ante omnia de eius *indole* & inde petenda *genuina notione* determinanda, dein de eiusdem *cauſis*, *veris* ſeu *efficientibus* pariter atque *improprie* ſic *dictis*, *conditionibus* nempe, ſub quibus illae operantur, eruendis, & denique de eiusdem *effectibus*, ſeu *ſymptomatibus ſignisque* exponendis ſollicitus ero.

§. 7.

Primum omnium itaque eſt, ipſius huius morbi *definita* cognitio. Ecce! tibi eam. En! breuiſſimam, ſed, ut una decet,

genuinam & *adaequatam* eius *definitionem*. *Febris maligna* eſt febris putredinoſa. Ergo vel *putridae* vel minimum *puteſcentis* indolis. Huic opponitur *benigna*, poſito ſic *adaequato* huius *varietatis fundamento*. *Omnis* enim *morbus*. adeoque & *omnis febris*, vel inuoluit eiusmodi motum mixtionis animalis putredinoſum, ſeu eum, quo poſſit produci diatheſis mixti putrida, vel eum non inuoluit. *Fixo* hoc & *adaequato fundamento* nititur, ut morborum *generalis* in *malignos* & *benignos*, ita & febrium *ſpecialis*, in febres *benignas* & *malignas*. Quid *harum* nomen definite deſignet, id ex iam *definita* illarum *indole* innoteſcit ſponte. *Contrariorum* enim *contraria* eſt ratio, & ultra hic progredi nil attinet.

§. 8.

Alii paululum aliter loquuntur, quorum tamen *dicendi* potius quam *ſentiendi* ratio a noſtra (§. 7.) differre videtur, ſi diſceſſeris ab iis, qui ſpreta *accuratiori pathologia definitiua*, morbos, de quibus agunt, *vel* vix de nomine notos faciunt, *vel* plane fabuloſis characteribus inſigniunt, *vel* quae ad *ſpecialiorem* de illis doctrinam ſpectant, in ea coacervant, omnia miſere confundentes. *Illuſtr.* de Haen in *Ratione medendi* P. III. pag. 3. & in *Diuiſione ſua* febrium pag. 127. *malignas*, dicit, *quas inſolita ſymptomata, eaque praua comitantur, quas conſueta auxilia, imo & multa alia inſueta nedum non leuant, ſed potius exaſperant, quaeque demum multos perimunt.* Ex improviſo *lethales* eas pronunciat Boerhave in ſuis *inſtitutionibus* pag. 919. dicens: *quin etiam ex omnibus his bene perpenſis intelliguntur ſigna malignitatis in acutis, quum enim haec ſignificet celerrimam morbi mutationem in mortem.* Quibus etiam Celeberrimus Gavbivs in ſua *pathologia* §. 876. conſentit. Celeberr. Lieutaud iu *ſynopſi uniuerſae praxeos medicae* T. I peg. 20. ſcribit: *Quid ſibi velint autores per febrem malignam vix ex fuſioribus ſcriptis patet. Nec dilucidior praxi incumbentium mens cum pro nutu & arbitrio varias febres reconditae indolis, dummodo grauioribus ſtipentur ſymptomatibus hoc nomine inſigniunt. Abſit ut imperitorum more horum characterem impertiamur cuiuis obuio morbo mali moris vel inſuetis & grauioribus ſymptomatibus ſtipato. Iuxta tamen Antiquorum mentem has duntaxat febres ſic vocitare licet, in quibus naturae*

vires obruuntur, *adeo ut nec pulſus velocitas nec ſymptomatum vehementia morbi perniciei conſonent.* Celeberr. TISSOT malignitatem in defectu vis vitalis ponit in *Tentamine de morbis ex maſturbatione*, pag. 201. dicens: *malignitas mihi nil aliud eſt niſi defectus vis vitalis deficientibus praeſertim aut alteratis ſpiritibus animalibus*, & in libro, qui inſcribitur: *Abhandlung an das Land-Volk.* Cap. XVII. pag. 269. inquit: *Man nennt boesartige Fieber, vvo Gefahr ſehr gros iſt, hingegen die Zufaelle dem Anſchein nach nicht fürchterlich ſind*, In quo ergo, ut cum Illuſtribus loquar ſentiamque AVTORIBVS *Comment. Lipſ.* qui idem ita habent T. XII. pag. 547. *recte diſſentit* a IVNCKERO, qui *proportionatas* hic *ab anima moveri dicit turbas.* Quae enim hic proportio? qui tum motus adcommodati quando, ut ipſe loquitur AVTOR *maiorem hoſtem anima hic leuioribus adgreditur armis?* Quae hic animae ſapientia? quae eius intelligentia abs ſe ipſa non intellecta, & a nemine unquam intelligenda?

§. 9.

Haud immorabor fuſiori horum conceptuum diſquiſitioni cum planum ſit, maxime idoneorum Autorum conceptus ei, quem dedi (§. 7.), non plane repugnare. Putredinoſam indolem tantum non omnes agnoſcunt. Morbi vero, quos *putrida* per humores diſſeminata induxit *labes periculoſi* ſunt omnino & *inſolitis* comitantur *ſymptomatibus* & ex *improuiſo lethales* fiunt; labefactatis nempe ex miaſmate putrido, vitae fontes aggrediente, aegroti viribus animalem oeconomiam quam maxime non poſſe non labeſcere & facillime corruere palam eſt. Putredinoſam denique indolem teſtantur primaria illius phaenomena, *cadauerosus* nempe foetor, *der Leichen-Geruch*, in *perſpirabili pulmonali* ex ore, in *cutaneo* ex cutis ſpiraculis, in *urinarum*, in *foecum aluinarum* putore, in *toto* denique *corpore a morte naribus* obuius. Utrum malignitas & diatheſis putrida ipſa ſit morbus, an febris? num itaque *e. c.* febris pro mero peſtis ſymptomate ſit habenda, controuertitur. Inutilis haec mihi videtur res, & logomachiam ſapere. Saltem nulla peſtis, nulla ſimilis malignitas abs-

que

que febre cogitari poteſt, licet etiam ſine pulſus velocitate, a qua febrilis is alias dicitur, exiſtere poſſit. *Febris maligna* vel *continua* eſt, vel *intermittens*. *Intermittentes* enim *malignas* dari experientiae non repugnat, v. A. E. L. ann. 1712. Aug. pag. 348. *Diuiditur* porro in *pandemiam* & *ſporadicam*, atque *illa* denuo iuſte *ſubdiuiditur* in *epidemiam* & *endemiam*. Praeterea *ſporadica* ſubdiuidi poteſt in *endemiam* & *aduentitiam*. Definitiones faciles ſunt, easque *aptae* earum *denominationes* iam patefaciunt. *Pandemiae* nempe eae nuncupantur, quae per integras ciuitates & regiones graſſantur, *ſporadicae*, quae quosdam tantum corripiunt. *Epidemicae* ſunt *pandemiae*, quae ex miaſmate aduentitio, peregrino, *endemiae*, quae ex domeſtico miaſmate oriuntur. Unde me tacente pateſcit, quid *ſporadicae endemiae*, quid *ſporadicae aduentitiae*, nominibus veniat.

§. 10.

Quantumuis haec *diuiſionum* & *notionum* ſeries aliquid noui & inſoliti habere videatur, illa tamen a conſueta doctrinae ratione non prorſus abludit, & ita, ni omnia me fallunt, comparata eſt, ut hoc rerum ordine & diſcrimine earum ſic facto, *diuiſionum* & *conceptuum fallaciae*, atque ambiguitates remotae maneant.

§. 11.

Gradu etiam vehementer differre febres malignas notum eſt. Unde *diſtinguuntur* in *malignas ſtrictius dictas*, *permalignas* ſeu *maligniores*, & *maligniſſimas*, quarum *primae* proinde a minori, *ſecundae* a maiore, *tertiae* a maximo malignitatis *gradu*, ut dicuntur, ita *definiuntur*. Quae alias hiſce & ſimilibus *notionibus pathologicis* immiſcentur, vel aliena & ad reliquam doctrinam ſpectantia, vel plane erronea, ea *pathologiam definitiuam* mire potius obſcurant corrumpuntque, quam dilucidant & emendant.

§. 12.

Caeterum & *durationis* reſpectu differunt. Sunt, qui negant ad 40um usque diem & ultra quandoque hunc morbum protrahi. Sunt

contra, qui ſtatuunt, quod caeteris acutis omnibus diuturnior ſit, & nunquam intra 7 dies contineatur, nusquam ante 21mum abſoluatur. Quid ſentiam, & utra ſtem litigantium parte, *ambiguus* haereo, idque in medio mihi relinquendum eſſe ſentio, donec mea ipſius praxi certiora edoctus fuero. Interim ipſa morbi indoles, & ea, quae de iſto relata legi, ſuſpicari me ſinunt breuiori, quin breuiſſimo tempore terminari poſſe eum. Hoc vero certum eſſe exiſtimo, eas nulli facile ſubmitti poſſe computo plane exquiſito, cum difficillimum ſit, utplurimum adeo tectum detegere eius initium, finisque eiusdem pariter aegre definiri poſſit.

§. 13.

Cauſarum reſpectu multiplex eſt febris malignae varietas. Praecipue vero huius diſcriminis intuitu *diuiditur* in *naturalem* ſeu *ſpontaneam*, h. e. ſine artis famulitio & ſponte natura enatam, atque *artificialem*, ſeu peruerſae artis conſilio productam, de quo conferri meretur Celeberr. TRALLESIVS in aureo ſuo tractatu de *Remediis terreis*. Cap. XIX. §. XIIX. p. 401. HARRIS *de morbis infantum*. p. m. 78. & 79. ut & BAGLIV. *in Oper. omn.* p. m. 52. *Reſpectu ſymptomatum* illa inprimis notanda venit varietas, quam iuxta *diuidi* ſolet in *exanthematicam* & non *exanthematicam*. Aliqua huc ſpectantia diſcrimina ex poſtea dicendis febris huius *cauſis* & *ſymptomatibus* ſponte eluceſcent.

§. 14.

Miſſis itaque hiſce aliisque ad *noſologiam* hanc ſpectantibus, quae paginas huius opellae excedunt, ad *aetiologiam* huius morbi progredior. Vi *definitionis* datae (§. 7.) is ſe profert calamitoſa illa putrida, ſaltem puteſcente mixtionis animalis perturbatione. *Proximas* itaque *remotioresque* eius cauſas efficientes praebent quaeuis tam *interna*, quam *externa*, quibus craſis corporis noſtri ita peruertitur, fluida praeſertim, & omnium maxime nerueum perturbantur, vires franguntur, nec intactis relictis ſolidis tonus debilitatur, motus ſanguinis progreſſiuus labefactatur, hocque imminuto nihilominus augetur *inteſtinus*, atque hoc aucto diatheſis illa

illa fatalis producitur, productaque celerrime augetur. Motus corporum vel *progressiuus* est, vel *intestinus*. Hic porro vel *simplex* est, nilque in illis alterans, vel *alterans*, quo ipsae partes eorum constitutiuae mutantur, & continuis solutionibus, nouisque solutorum unionibus aliam induunt naturam. Motus hic alterans is ipse est, qnem VETERES iamiam dixere fermentatiuum, ut id, quod hunc producit, nuncuparunt *fermentum*. Causa itaque *febris malignae proxima* est *fermentum* quoduis *putrefaciens* adeoque praesertim in se iam *putridum*. Cui displicent hae ab antiquissimis temporibus *receptae* & ita debite explicatae *locutiones*, is aut crassiores de musto fermentescente conceptus hic seponat, aut nisi hoc possit, alia nomina rebus hisce in se claris imponat, siquidem *ab usu loquendi* ita discedere iustum esse crediderit. Saltem *discrimen* illud, quod *motum intestinum simplicem* & *alterantem* intercedit in re ipsa fundatum esse, obseruatuque quam maxime *utile* & *necessarium*, negare non poterit.

§. 15.

Putredinosa alcalescunt. Alcalescentis itaque indolis illud est *miasma malignum*. Ipsa etiam *methodus medendi* alcalinam huius miasmatis indolem prodit. Teste enim experientia antalcalinis oppugnandus est hic hostis. Haud itaque adeo *obscura* & *abstrusa*, *multo*que *minus* plane *occulta*, est harum febrium indoles. Tandem veritatem nostri asserti magis adhuc experimentum Celeb. D. NIEZKI cum D. LUDOLFIO institutum comprobat, vide dissertat. illius inaug. *de impedimentis circa solutionem in febribus malignis maxime salutarem obuiis*. Halae 1758. Admouerunt nempe exhalationibus aegri febre maligna decumbentis acidum vitrioli volatile, & non solum leuem efferuescentiam, sed & ascendentem vaporem viderunt, ex quibus iuxta principia chemica certissima fit conclusio ad praesentiam alcali volatilis. *Alcalescentis* indolis esse hoc miasma sane magnam affundit lucem *theoriae* & *praxi* medicae. Saltem ita certe cadit eorum opinio, qui ab *acido* illud deducunt.

§. 16.

Febris malignae *caufae effectrices* funt, quaecunque corpori noftro, vel animali in *genere*, putridam imprimunt labem, cuius fomite internus ifte ignis febrilis incenditur (§. 14.). Iftae vero funt vel *immaterialia*, vel *materialia*, & utraque quidem vel *fimpliciter praeternaturalia*, vel iterum *morbofa*. *Haec* proinde femper *interna* feu *innata*, *illa* contra tam *interna* quam *externa*.

§. 17.

Quid *animi pathemata*, triftitia, terror, metus valeant, fiue ifta in ipfis aegris fponte enata fuerint, fiue aliunde prouocata atque ab incautis ipforum utriusque nominis Medicorum, eorum aeque puto, quibus phyfica corporis animaeque cura commiffa eft, ac eorum, qui facra ad lectos aegrotorum curare iubentur, nec non reliquorum adftantium praefagiis, territionibus excitata, triftiffima faepius edocuerunt exempla, ubi vel benigniffimi in maligniffimos exfpectatione citius ita degenerarunt morbos. Unde Celeb. BALDINGER in fcripto fuo, cui titulus: *Die Arzneyen*, B. I. p. 156. 162. 170. metum, quando graffantur malignae, & moerorem recte huc refert. Certe ut *magnus fortisque* animus hic optim*a* eft medicina prophylactica, ita *abiectus* & bonae confcientiae ferenitate piaque in DEVM fiducia erigi nefcius praecipuus tantae infelicitatis autor eft. Prou. c. 17. v. 22. unde illud certiffima experientia dudum confirmatum prouerbium: *metum peftis, ipfa pefte peftilentiorem effe & malignarum terrorem ipfis graffantibns malignis maligniorem.*

§. 18.

Quod ad *caufas materiales* attinet, fateor me ab eorum partibus ftare non poffe, qui *materialem* hic agnofcunt *caufam*, eandemque quidem *tenuiffimam*, *pauciffimam*, attamen *agiliffimam*, illam vero *efficientem* non effe dicunt; ipfique folum *principium* illud *vitale* fubftituunt. *Materialium efficientium caufarum*, fane

quam

quam plurimae exiſtunt *vere tales*, vel ab ipſis iam innatis materiis morbificis, vel ab externis nos ambientibus rebus, vulgo ſic dictis *non naturalibus*, ſeu accuratius loquendo, *ſimpliciter nobis praeternaturalibus*, aeque ac ab aliis in ſe iam *morboſis* ſic iterum *morbificis*, per *contagium* nempe imminentibus repetendae.

§. 19.

Hac, ni fallor, via ſatis aperte & facile ducimur ad quasuis febrium malignarum *cauſſas materiales internas externasque* inueniendas atque intelligendas. Modo & hic, ut decet, ſolicitius diſcernamus *cauſſas veras* ab *improprie* ſic dictis, *efficientes*, inquam, *a cauſis ſine quibus non*, ne maiori quam vulgo putatur, theoriae & praxeos certioris detrimento has cum illis confundamus. Perpetuis enim erroribus theoreticis & practicis ubique non poſſunt non eſſe obnoxii, qui *cauſſas diſponentes* & *praediſponentes* & *efficientes* miſcent, hasque nunc pro illis, nunc illas pro hiſce habent. Cauſam morbificam non niſi in diſpoſitis ſuum effectum edere, obiter dicere, quid iuuat? *Triſtiſſima* haec veritas, cui amplius dicenda? Dicenda eſt ipſa *diſpoſitio* huiusque *ratio*. Reſpiciendum eſt maius minusue illius periculum, nec ipſa denique *diſpoſitio* cum cauſa *diſponente*, nec proxime *diſponens* cum *praediſponente remotiore* eſt confundenda. Alia enim in aliis eſt diſpoſitio, & haec ipſa ſuas agnoſcit *cauſſas efficientes*, quas, ut non cum ipſa *diſpoſitione*, ita quoque nunquam cum *ipſius morbi*, qui ſub *diſpoſitione* ab illis producta oritur, *cauſſis efficientibus* confundere decet.

§. 20.

Alterum monente Excell. Dn. PRAESIDE hic praecipue euitandum *errorem*, eorum omnino fouet doctrina, qui a *ſolo putrido miaſmate* repetunt febrium malignarum geneſin. Dantur enim omnino quoque *cauſſae* earum *verae* putridae huius ſobolis genitrices, non iterum *putridae* & *alius* plane *indolis*. Ita e. c.

ſola celerior aëris nullo putrido ſeminio inquinati, calidioris praeſertim in frigidiorem mutatio; ita abuſus ſpirituoſorum ab omni putrido per ſe alieniſſimorum malignis fomitem praebere poſſunt adſolentque ſaepe ſaepius. Ea enim in ſe iam eſt *corporum animalium craſis*, ut vi vitae illius conſeruatrice labefactata & perturbata in putridam diatheſin ſponte ruunt celerrime & prae aliis omnibus corporibus.

§. 21.

Putrida itaque putridam, ut aliis corporibus, ita praeſertim animalibus in ſe iam ad putredinem prae aliis adeó procliuibus inferre corruptionem facile perſpicitur, atque dubio omni caret. Quale fermentum, talis fermentatio, a putrido putrida. Febrium *malignarum* cauſſis itaque accenſenda ſunt qualiacunque *putrida interna* & *externa*. Ad illa proinde referenda ſunt, quaeuis *putrida*, *ulceroſa*, *cancroſa*, aeque ac *purulenta* laeſis tam viſceribus, quam partibus corporis animalis externis *innata* reſorptaque & ad uniuerſam humorum maſſam translata. Poſterioris notae ſunt quaeuis *ingeſta putrida*, *eſculenta* & *potulenta*, *aquae impurae*, *carnes putredinoſae*, *aëris putrida miaſmata* cum cibo potuque deglutita, inſpiratu pulmonibus hauſta, cutis ſpiraculis excepta. Quantumvis enim per ſpiracula cutis & pulmonum ipſe non intret aër, intrant tamen eocum aduectae, quibus impuratus eſt, ſordes ita adplicitae & cohaeſionis lege penetrantes. His addendae ſunt *exhalationes* mox putreſcentes *animalium* coaceruatorum, in hominum habitaculis anguſtioribus concluſorum, ut in praeſidiis ſtatiuis, caſtellis, urbibus populoſis, in quibus eapropter febres malignae peſtesqne frequentius obſeruantur; porro *vapores* putridi ex *merdis*, *fimentis*, unde praeceptum illud diuinum Deut. 23. v. 13. ex *paludibus*, *fluminibus* putreſcentia vehentibus & relinquentibus, unde in Aegypto toties recurrit peſtis, ex *cadaueribus* poſt praelia non debite conditis, ex *ſepulcretis* domiciliis viuentium vicinis, praeſertim in *templis* & prope iſta; undc Autor ſcripti; *der ARZT*: *wie oft hat nicht*

ein

ein gesunder Kirchgaenger den Zunder zu seinem faulenden Fieber, das ihm sein Leben gekostet, aus der Kirche mitgenommen. l. c. *Th. VI.* p. 199. Quin ab unius cadaueris putore lethalis febris putrida orta esse obseruata est, vide *Bresl. Sammlungen* 1719. Jul.

§. 22.

Quemadmodum vero quaeuis *putrida* simili labe inficiunt corpora animalia, ita ipsas in his natas *febres putridas*, similes aliis inferre posse febres, tanto magis indubium est. *Contagium* vocatur eiusmodi infectio, utpote *species infectionis*, quae latius patet.

§. 23.

De *contagiosa* hac febrium malignarum indole id hic non praetereundum est, quod ab experientia pariter constet, adeo *contagiosas* illas haud esse, ac esse vulgo putatur, quin imo morbos, qui tales non habentur, citius faciliusque sua propagare *contagia*. In *exemplis* nemini non obuiis ponamus sola venerea mala, quae certe hoc nomine ipsa peste pestilentiora sunt, utpote suo contagio multo facilius citiusque propagari solita. *Pestis & consortes febres malignae* non tantum ab uno illis adfecto in alterum transfunduntur. quam potius aliunde accedunt. *Lues venerea* contra ab uno in alterum potius, quam aliunde propagatur. Id satis superque confirmant eorum *exempla*, quibus cum peste laborantibus & cum ipsis ea defunctis continua & proximiora erant commercia, qui tamen ut plurimum ab illa immunes manebant, facilius superstites sani, quam ii, qui ab illis se suaque omnia separari tam anxie curabant. Et sane nimis obiter frustraque in contrarium hic traherentur eorum exempla, qui sub illo etiam commercio ea correpti sunt. Eo quoque nomine accipiendum est, quod immortalis senex MORGAGNI de se ipso suoque Prosectore habet, *de Sede & Caus. Morborum*, Lib. IV. Ep. 49. Art. 32. Tom. II. pag. 266. Namque hi ipsi

aliis temporibus, aliis diſſecandis & morbis ſic dictis contagioſis denatis manus ſuas admouerunt, iisdem tamen neutiquam correpti. Et ipſe Excell. Dn. PRAESES purpura & petechiis plures defunctos diſſecuit ab eiusmodi contagio immunis. Idem ita & aliorum *exempla* & *teſtimonia* loquuntur. Unde recte *Matth.* STOERCK in Diſſ. Inaug. medica, qua exhibet *febris irregularis hiſtoriam* Vindeb. 1766. pag. 25. theſ. XII. *ſaepe*, inquit, *dicuntur morbi contagioſi, quales non ſunt, nam licet multi eodem prorſus morbo decumbunt, non propterea dicendus eſt morbus contagioſus. Eſt error inter populum communis, qui ſaepe nocet, & toti regioni terrorem panicum iniicit, & interrumpit humanum conſortium.* Monenda haec eo magis ſunt, quo certius eſt, contagii metum plurimum nocere, & quibusuis ſub ipſis conſiliis & officiis obeſſe.

§. 24.

Miſſam facio eorum *aetiologiam*, qui fruſtra in ſolo aëre venantur, inque eo ſemper *peculiare* quoddam *miaſma* virusque quaerunt occultum vel coelitus delapſum. Quae tamen, ut mea faciam verba FELICIS PLATNERI, quae habet in eius *Opere praxeos medicae* Tom. II. C. II. *de febrium cauſſis* p. 74. ed. Baſ. 166. *quo minus probare poſſimus, omiſſis multis aliis argumentis, haec oſtendere ſatis videntur, quod poſt magnas ſaepe tempeſtates diuque durantes, etſi alii morbi, nulla tamen peſtis ſequatur & quod peſtis ſaepe numero, nulla eiusmodi temporum, ſiderum, aſtrorum mutationibus praegreſſis aut praeſentibus, aut illae ſaltem, quae nullius momenti ſunt, nihilominus graſſetur.* Neque ex *Orientalibus plagis* ab infectis mercibus, telis xilinis aliisque farcinis, ita, ut vulgatiſſima fert opinio, ad nos deferri malignas has lues, veri ſpeciem habet. Cum *propiores* eas praecurrant cauſſae, ut *locuſtarum*, *erucarum* aliorumque *inſectorum prouentus*, *praelia*, *annonae penuria*, *coeli inclementiae* &c.

§. 25.

Quid? quod ne *putridae* quidem tantum, ſed & *alius indolis* ſunt *putridarum febrium principia.* Ea nempe omnia, quibus

alca-

alcalescentia seu discrasia in alcalinum vergens, partesque soluens, fundensque producitur. Id vero efficitur, quibusuis *commouentibus*, *motumque* partim *intestinum* eousque augentibus. Huius itaque classis caussae *materiales* propius dicendae sunt.

§. 26.

Huc spectant, ut dictum est (§. 20.), *aëris* purioris etiam, necdum putridis vaporibus inquinati, insolitae, celerioresque *vicissitudines*, mutationes, praesertim citiores *calidi* in *frigidum* & *humidum*. Sic etiam humores antea in tempestate calida iam dissoluti, acrioresque facti intro aguntur, conclusi ita irritant & ultra commouent, commota magis soluuntur, sicque *putrida alcalescentia* concipiatur (§. 25.). Hunc effectum accelerant *vestitus nimis tenues* sub sole ardente, exercitia corporis, *labores improbi* & *diaeta* insuper *calefaciens*. *Calor* enim rarefacit, motumque intestinum auget, dissoluit ad diathesin usque putridam. Facillimam hanc & *celerrimam putridi in viuis genesin* BOERHAVIVS egregie illustrauit experimento, quo ad calorem 146. graduum in passere & cane unius horae spatio foetor adstantibus intolerabilis & venenosus excitatus est, ut foemina propius accedens, prope mortua concideret, & spiritu vini myrrhaque ad viuos reuocari oportuerit.

§. 27.

Referenda huc porro sunt (§. 25.) pariter jam nominata (§. 21.) *calefacientia*, *calida* & non *calida*, & *haec* quidem etiam *frigidissima*, & illa iterum per se nullam calefaciendi vim possidentia. Ita, ad quod vulgo non satis attenditur, vel ipsa *aquosa calida*, quibus reapse ignis actualis deglutitur, copiosius & diutius usurpata, eousque noxia sunt, ut morbum in se *benignum* e. c. *purpuram benignissimam*, *chronicam*, in *febrilem*, hancque in se adhuc satis *benignam*, in *malignam* conuertere possint. Quid? quæso non exspectandum erit, si calidis illis infusis & decoctis adduntur adeo

in

in ſe calefacientia, *ſpirituoſa*, olea *aetherea*, *aromatica*, *opiata*, & quaeuis vulgo ſic dicta *bezoardica*, quibus oleum igni adfunditur, de quo vide Diſſertat. Dn. ESCHERHAVSEN *de tranſitu febrium benignarum in malignas*. Halae 1764. pag. 30. *Applicemus quoque* GERMANIAE, quae incomparabilis SYDENHAM ſuo tempore ANGLIAE applicuit ſub finem ſchedulae monitoriae, *cuius de malignitate* (*ſiue notionem*, *ſiue verbum dixeris*) *opinionis inuentio humano generi longe ipſa Pyrii pulueris inuentione lethalior fuit. Cum enim eae febres praeſertim malignae dicuntur, in quibus intenſioris prae caeteris inflammationis gradus conſpicitur, hinc Medici ſe ad uſum Cardiacorum & Alexipharmacorum, neſcio quorum contulerunt, quo ſcilicet per cutis poros expellant, quod ſomniant* VENENVM, (*hoc enim eſt dicendum, niſi malint verbis ludere, quam illud, quod poteſt intelligi, ſerio proponere*) *ex quo factum eſt, ut regimen calidiſſimum methodumque huic parem iis morbis adaptauerint, quae frigidiſſima, tum remedia, tum regimen, prae caeteris ſibi poſtulabant. Quod quidem ſatis arguitur, tum in Variolarum, qui ex calidiſſimis in rerum natura affectibus eſt, tum in febrium aliarum curatione. In quem errorem forte inciderunt ex conſpectu Petechiarum, macularum purpurearum, & caeterorum id genus* φαινομένων. *Quae tamen omnia in plerisque ſubjectis, inflammationi aegri ſanguini jamdiu ſatis a febre accenſo ſuperinductae, omnino debentur. Utpote*, QVAE RARO SPONTE SVA *efflореſcunt*. Atque hucusque SYDENHAMVS & cum illo ILLVST. de HAEN l. c. & *ego* cum VTROQUE.

§. 28.

Praeſertim hic adcuſanda etiam ſunt *alcalina*, & facile *alcaleſcentia*, *diaetetica* & *pharmaceutica*. *Carnes* itaque, *iuſcula carnium* maxime ſub morbis, ubi humores iam vergunt ad putredinem concipiendam. Tam abſurda eſt vulgi *conſuetudo*, quam iuxta magni beneficii loco huiusmodi iuſcula aegris commendant & offerunt, quin etiam, ut plurimum obtrudunt. Quam vero perverſa quoque hic eſſe poſſint *artificia medica*, quam facilis eiusmodi

modi *error practicus*, eorum docent *exempla*, qui *alcalina fixa*, quin *volatilia*, *bezoardicorum*, vel alio quouis, nomine dant, commendantque.

§. 29.

De *caussis* harum febrium *artificialibus* praecipue legi atque relegi meretur ILL. DE HAEN l. c. FRID. HOFFMANNVS in Cap. de febre ardente ita conquestus est: *notandus vulgaris admodum perniciosus error practicus, quo primis statim diebus liberali manu essentias bezoardicas & alexipharmacas porrigere suescunt morborum artifices* ad *malignitatem, ut stolide putant, a corde pellendam.* Conf. Dissert. D. SVLZER sub Praesid. Exc. D. Dn. Profess. & Praeceptoris mei ad cineres venerandi SIGWART; *de Triga morborum male artificialium.*

§. 30.

Caussae efficientes non nisi sub certis *conditionibus* effectus suos producere possunt. Aliae alias agnoscunt, febrium malignarum causae efficientes suas. Dicuntur quoque *caussae sine quibus non*, vocantur etiam *dispositiones* & *caussae disponentes* cum illis tamen non confundendae (§. 19) istae barbare etiam *receptivitates.* Sed, quid opus est tot *synonymis? Conditiones* vero, sub quibus febrium malignarum *caussae efficientes* operantur, *multiplices* sunt, nec omnes hic recensendae. *Praecipuas attingam.* Istas nempe praebent *temperamenta* calidiora, *sanguinea, cholerica. Aetatis vegetioris stadia, vita otiosa & lauta, plethora,* non *sanguinis* modo, seu polyaemia, sed & *reliquorum, humorum, serosorum, biliosorum, sulphureorum, pinguium, plethora* quippe *in se spectata*, nam *commota* non huc, sed ad *caussas efficientes* spectat, vestitus tenues flagrante coelo soliti, *inedia* &c.

§. 31.

Non me latet, dictas hasce similesque *conditiones*, *dispositiones*, & has, nec ipsum morbum, *efficientes* caussas, inter ipsius morbi *caussas effectrices* recenseri, sicque cum his confundi, & nunc has pro illis, nunc illas pro his venditari. Ita iuxta vulgarem opinionem & sermonem *tempestas calida* calefacere & *frigida* frigefacere dicitur, sicque hae aëris vicissitudines ad febrium malignarum aliorumque morborum genesin *effectiue* concurrere creduntur. Cum igitur ita obtinuerit haec doctrina, ut metuendum mihi sit, ne nimis paradoxon, aut plane erroneum videatur, quod has aëris vicissitudines non inter caussas efficientes hic retulerim, rationes huius rei plane praeterire non possum. Neque non Excell. Dn. PRAESIDI me debere adcuratiorem hanc in *aetiologicis* doctrinam putari velim. Aëris calorem *effectiue* non calefacere corpora nostra intellectu demonstratuque haud difficile est. *Aëre* nos *ambiente* etiam calidissimo, calidiora semper sunt *corpora nostra*. *Calor* ex minus calido corpore non transit in magis calidum, sed ex hoc in illud. Haec *lex naturae* est, haec certa de illa *experientia*. Aëris ergo calor etiam maximus, quem experimur, utpote semper tamen calore nostro vitali minor, nos certe *effectiue* non calefacit, aucti sub illo in nobis caloris non est *caussa efficiens*, sed caussa *sine qua non*. Qui igitur fit, ut adeo incalescamus sub calida coeli temperie? Phaenomenon hoc perquam facile explicatur, continuis motibus vitalibus continuo nouus generatur calor vitalis, parcius in aërem calidiorem transit, retinetur, sicque continuo in nobis augetur. Ergo non *calor externus* nos calefacit, non est caussa *efficiens* caloris interni, sed *conditio*, sub qua augetur *internus*. Ergo etiam febrium malignarum aliorumque *morborum* non *efficiens* est caussa, sed *caussa sine qua non*. Ergo male vulgo pro illa, recte contra pro hac, habetur in *aetiologia* nostra *pathologica*. Ita vero intelligitur, quo nomine *aestas* dicatur *mater pestis*, & *malignarum*.

§. 32.

§. 32.

Multo magis absonum est, & vel primis principiis physicis contrarium, *frigus externum* pro *frigoris interni caussa effectrice* habere. *Frigus* caloris est priuatio. Et quinam, quaeso, a *priuationibus* effectus exspectandi? Plus caloris ex nobis transit in aërem frigidiorem, hoc amisso frigescimus, & quo copiosius, eo vehementius. De *inedia* idem dicendum. Continuis motibus vitalibus partes corporis nostri atteruntur, & detractis nutrientibus compages corporis nostri non conseruatur, non renouatur; sic omnia soluuntur, funduntur, acria liberantur, calores urentes inde suscitantur, diathesis putrida ingeratur. An id inedia efficit? quae hic iterum priuationis efficacia? *Conditio* illa est, non *caussa efficiens* sub qua, non a qua, tales effectus producuntur.

§. 33.

Reliquae dictae (§. 30.) *conditiones*, sub quibus operantur *caussae febrium malignarum effectrices*, ut notiores sunt, ita explicatione fusiore non indigent. Nequaquam vero hic existimandum, eiusmodi discrimina rerum nullius in praxi nostra usus esse. Plurimum sane refert, veras, a non vere & *improprie* sic *dictis* caussis, efficientes, inquam, a non efficientibus & conditionibus nudis, sub quibus illae operantur, discernere.

§. 34.

Ceterum ex hactenus dictis elucescit, quo loco habendae sint reliquae harum febrium *caussae*, quas hic omnes exponere fusius non licet, e. c. *nimia corporis exercitia*, *saltationes*, *pugillationes*, *equitationes*, *alii labores grauiores*, calida praesertim tempestate suscepti, *febres inflammatoriae protractae*, *colluuies verminosa*, *balnea*, *fomentationes calidiores*, *potulenta*, *esculenta fermentescentia*, *orgasticae* humorum *commotiones*, *dycrasiae biliosae*, *soluta uiuendi norma*, *nosocomia*, *carceres*, *naues* &c.

§. 35.

Sed a cauſſis febris malignae ad *effectus* diri huius morbi properandum eſt, *ſymptomata* illi dicuntur. Haec pro varia eius indole, pro diuerſis eius interuallis, *varia ſunt*, ſemper tamen minus, quam in aliis morbis, conſpicua. Tantum abeſt, ut *characterem* ſubdoli huius morbi petere poſſimus ab inſuetis & grauioribus ſymptomatibus. Suam non ita in propatulo exercet ſaevitiem. Perniciofae eius indoli haud reſpondent ſymptomata. Fallax ſub cachexiae larua inuadit, RIEDL. lin. med. ann. 6. Sept. Obs. 13. 1030. Sub malo hypochondriaco latet ibidem, Obs. 14. p. 1034. *Catarrhos* mentitur A. N. C. Dec. I. ann. 6. 7. Obs. 203. non modo, ut RIEDL. cur. med. 386. loquitur, *Medicorum* quorundam, ſed & variorum morborum, *ſimiola*. Quam indolem G. W. WEDEL in ſua *patholog. medica dogmatica* S. I. C. 7. ita depingit; *malignus, ſeu mali moris, morbus dicitur a ſimilitudine perfidorum, ſubdolorum, ſiue hominum ſive brutorum. Aemulantur enim canes, qui non latrant, ſed a tergo mordent, inſidiatores, qui ex improuiſo irruunt & occidunt, vel ſupplantatores. Uti vero in noſcendis moribus magna opus eſt prudentia, ne candidum habeamus pro ſubdolo vel ſimulatorem pro candido, ita quoque hoc loco res ſe habet. Maligni ſunt morbi, qui in receſſu ſaeuitiem, tyrannidem, impetum & gradum ipſum adeoque ſymptomata habent apparenter minora mole & aeſtimio leuiora, in receſſu tamen longe grauiora, imo grauiſſima, &, quando minus vel minime omnium periclitari videntur, opinione citius ſubruantur, vel deterius habeant. Maligni inaequalitate, doloſitate ſunt periculoſi. Omnia in malignis ſunt inaequalia, inprimis ipſae vires. Cum enim ſpiritibus inſidientur praecipue, non poteſt non motus, & vis elaſtica eorundem effectus plurimum impediri. Non tantum adeſt debilitas quae, quo maior, eo malignior ſaepe morbus eſt, ſed maxime inaequalitas. Nonnunquam enim aegri ſe plane laborare vix credunt, & uiſi ſunt peſte correpti, eousque manſiſſe, vel quaſi orthoſtadii, donec corruerent ſubito. Nonnunquam de nullo alio conquerentes audias, quam de virium debilitate, ſie waeren nur matt. Inaequalis eſt deiectio utrobique, aut viſuntur debiles*

cum

cum summa virium pauperie, nec calor tamen tantus adest, sed blandus apparet, aut non adeo debiles, & pulsus, & reliqua non respondent. Insida igitur & subdola signa sunt, urina bona, pulsus bonus, quamquam solum apparenter magis, aeger tamen moritur. Calor maximus, velut igne Vesuviano exurit, sitis nulla, unde non potest non periculum esse vitae conjunctum maximum. Malignitas & κακοήθεια sua quoque gaudet latitudine. Non solum, ut id hic repetamus, malignitas est spectanda, sed etiam eiusdem gradus & ambitus. Saepe enim adeo insidiosa est, ut lateat & fallat praesentius blandissima visa. De *febre maligna diu latente* vid. RIEDL. *Lin. med. an. 3. Jul.* obseru. 12. p. 452. *Systema* cerebrosum & neruosum illum infestare, omnia docent phaenomena ab initio ad finem eius occurrentia. Virium enim vitaeque fontem illud esse constat. Haec virium prostratio plane singularis adest in toto eius decursu. Ab *inuasione* obseruantur spontaneae lassitudines, artuumque grauitates, leuiores horripilationes, harumque cum caloribus vicissitudines, lipothymiae, somnolentiae vel & adfectus comatosi & insultui apoplectico vix absimiles, capitis dolores grauatiui, linguae mucositas, angustiae praecordiorum, somnus perturbatus, insomnia, appetitus plane deiectus, pulsus debilis quidem, sed quoad celeritatem sano similis, nonnunquam a principio vel intermittentis vel alius remittentis febris paroxysmos format nullo ordine recurrentes, vel praeter modum protensos. Raro grauioribus se profert symptomatibus, conuulsionibus puta, choleris, interaneorum doloribus, qui colicae hepaticae, vel nephriticae faciem prae se ferunt. Caeterum fusior eorum enumeratio hanc potius historiam obscurant, quam elucidant, ut patet ex scriptis, qui hanc materiam se exhausisse putant.

§. 36.

Postea *incrementa capiens* morbus clancularias suas insidias magis magisque prodit, lectum petere coguntur aegri, *motus tremuli horrores* & *rigores* magis sese exserunt, igne sub cineribus quasi

 glisscente.

glifcente. Pulfus debilis, *fano* adhuc *fimilis*, vel ad hunc proxime accedens, quandoque *vehementior* & *inordinatus*, *oculi* obfcurantur, *caput* vacillat. Ingruunt & *dolores* capitis ex fundo orbitae, deliriorum nuncii, ex dorfo, ex pectore, ex inguinibus, ex regione epigaftrica, et fcrobiculo cordis, vitii primarum viarum teftes, aliique *folitarii*, vel per varias partes *ferpentes*, vel fixi, inflammationis nuncii. Saepe narium *haemorrhagia* accedit, ut aliae haemorrhagiae, *fufpecta*. Neque *fternutationes* contumaciores, *raucedines*, *aphthae*, aliaeve, vel *intempeftiuae*, vel *excedentes euacuationes*, melioris funt ominis. Lingua, vel muco albo obducitur, vel arida fit, & afpera, tremula nigricansue, arefcunt labia, fauces cum deglutiendi difficultate, fputamina quandoque cruenta funt, os, faliualibus aliisque fontibus referatis, cadauerofi quid fpirat, urinae, nunc copiofius, nunc difficilius, parciusque fluunt, & colorem naturalem plerumque exhibent; unde illud: *pulfus fanus, urina fana, aeger moritur*, quod fingulari *programmate* illuftrauit Excell. Dn. PRAESES. Plerumque *tenues* illae funt, *albidae*, quandoque *flammeae*, faturate *rubrae*, *nil deponentes*, fordidum fpirantes, frigidae adeo obferuatae A. E. L. ann. 1720. Sept. pag. 401. *Unde*, ut pulfus, & hae nil certi fignificant praefagiuntue. Sudores plus, minusve *frigidi* & *cadauerofi* obferuantur, qui, quo frigidiores, quo magis putridi funt, eo & periculofiores; in quibusdam *parciores*, in aliis *largiores* & copiofiffimi, ut Clinici inde decepti, hunc morbum pro *fudore Anglicano* habere poffint, habuerintque iam reapfe, adeoque aeque *fallaces* ac *pulfus* & *urina*, utplurimum minus falutares praecipue *primis diebus* erumpentes, & *largiores* quouis tempore, colliquatiui, frigidi, mortis praecones. *Aluus* plus minusue libera, & nonnunquam ad *fluxum* usque dyfentericum foluta; unde difputatur, num calamitofae illae *dyfenteriae epidemicae* fint ipfae hae febres malignae, vel ab his diftinctus morbus ad malignitatem vergens? Bilis ad diathefin putridam adeo procliuis praecipue hic confideranda eft, quae, *vel reforpta* malum in intimioribus viis auget, *vel* inprimis tales concitat motus perturbatos, unde *naufea, vomi-*

tus

tus biliosi, *cruenti*, *singultus* morti finitimi, *cardialgiae*, *diarrhoeae*, *dysenteriae foetidissimae*.

§. 37.

At facta truculenti vitae hostis huius in *cutis* regionem eruptione, melius forsan genuina eius indoles innotescit, sed absit, ut id credat cautior clinicus. *Eruptiones* illae *cutaneae* valde iterum incertae sunt. In quibusdam *nullae*, *incertoque tempore*, *ordine*, *loco*, *numero*, *coloreque diuerso*, & *quantitatis* & *figurae schemate* apparent. Ex quo coniicere licet, eas neutiquam *de essentia morbi* esse, sed *aliunde* venire, atque ab aliis accidentibus, a diaetae vitiis, a regimine calidiore, a curationibus incongruis, aliisue concurrentibus duntaxat pendere. Rationem asserti ultra praebent & alia phaenomena, quod nempe miliaria partibus aëri frigidiori magis expositis parcant, quod vitatis calefacientibus non erumpant, quod & in aliis febribus aeque ac morbis febris adeo expertibus occurrant. Non hic repetam, quae Ill. de Haen l. c. fusius pulcriusque hac de re proposuit.

§. 38.

Eruptionum istarum frequentiorum *duo* sunt *genera*: *maculae* nempe paruae, non prominentes, morsui pulicum similes, *petechiae* dicuntur, atque *pustulae* exiguae, vesiculares, crystallinae, ab ortu suo pellucidae, postea albescentes, inepto, *purpurae albae*, aptiori, *miliarium*, nomine venientes. *Illae*, praeter faciem manusque, uniuersam reliquam corporis superficiem occupant, incerto tempore, in pectore dorsoque stipato agmine efflorescunt, & tridui spatio plerumque terminantur. Rutilas eiusmodi maculas leuioris, liuidae contra, fuscae caerulescentes, nigricantes grauioris putredinis adeoque & maximi periculi indices esse in propatulo est. *Miliares pustulae* serius ocius erumpunt, tardiores tamen, quam *maculae petechiales*, nulla seruata regula per totum morbum in cute ludunt, pluries recurrentes, eumque pru-

ritum

ritum ſemper comitem habeant. *Miaſma ſeroſum* eas fouere par eſt credere, non veroſimile autem, nerueum illud eſſe, utpote, vel nullum, vel ſaltem nobis certe inuiſibile, aethereum, iſtoque craſſiori, quod puſtulae illae continent, longe ſubtilius. Ad peripheriam corporis quoque protruduntur *parotides*, *anthraces* ſeu *carbones* rectius dicendi, quam *carbunculi*. Obſeruatum eſt, febribus malignis mitioribus, necdum ad *peſtilentem perniciem* euectis familiora eſſe ſymptomata, *petechias*, *miliaria*, atque parotides, quam *bubones* & *carbones*, illos glanduloſas partes, glandulas praeſertim inguinales, axillares, ceruicales, nec raro fauces adoriri, *hos* contra quasuis partes infeſtare. *Utriusque* vero nominis eruptiones ſerius ocius eueniunt, illae ſaepius a morbo ineunte, imo & hoc ſuperato, utrorumque reſolutio mala, priores vix ac ne vix quidem, poſteriores plane non tendunt in ſuppuratum. *Carbones*, ad inſtar furunculorum, eleuantur, alii in inſignem excreſcunt molem, citiſſime in ſphaceloſam corruptionem abeunt. *Bubones* auſpicatiores deprehenſi ſunt, quam anthraces. Verum melius ne ſit abeſſe, an adeſſe eiusmodi eruptiones ex caeteris artis, regiminis aliarumque concurrentium paribus, vel imparibus, iudicandum eſt. Hoc vero pro certo conſtat, omnes retroceſſus eſſe lethales, niſi reuocari poſſint, aut aliis viis ſeceſſum mox inueniant, ut per urinam, quae ab hoc receſſu materiam veluti purulentam feliciter depoſuiſſe viſa eſt, ſed rarioribus exemplis. Praeterea *eryſipelacea* quandoque etiam *exanthemata* emicant, & *phlyctenae*, & *maculae gangraenoſae* aliaque inſolentiora ad nullam conſtantiorem regulam reducenda & enumeranda. Phaenomenis hiſce & hoc addendum, quod, quae *ſingularis* eſt *obſeruatio*, graſſantibus malignis grauioribus omnes fere *alii morbi* ſileant, euaneſcant in iis, qui illis corripiuntur, recrudeſcunt iidem in illis, qui eas ſuperarunt. Conſtat denique non adeo facile corripi & correptos etiam mitius affligi *impauidos*, *munditiei ſtudentes*, *tenui victu addictas*, *fonticulos geſtantes*, *ulceribus laborantes*, *macilentos*, *phthyſicos*, *podagricos aliosque arthriticos*, & in ancipiti magis verſari *obeſos*, *meticuloſos*, *grauidas*, *puerperas*, *florentiores*, *Bachi* & *Veneris cultores*, & alios *inordi-*

natam

natam vitam gerentes; unde LAERTIVS *temperantiae* SOCRATIS tribuit, quod prope ſolus ſuperſtes manſerit poſt peſtem, quae ATTICAM depopulabat.

§. 39.

Ceterum *triplex* huius & cuiusuis alius morbi *euentus* eſt. Deſinit nempe vel in *ſanitatem*, vel in *mortem*, vel *in alia mala* ipſa morte ſaepe grauiora. De his ergo *ſuperuenientibus* a dictis *ſymptomatibus* diſcernendis haec tantum *adiungam*. Male cedens haec febris labes relinquit varias, hydropem, phthiſin, icterum, viſcerum obſtructiones grauiores, & ſaepe irremedicabiles. Eas nempe imprimit non modo *vitalibus*, ſed & *animalibus organis* & iſtis quidem primariis aeque ac ſecundariis, quibus per fallaciam diuiſionis alias tribuunt *functiones naturales*. Periculum eſt, ne iuniores, iique, qui debitam viuendi regulam non ſeruant, recrudeſcente morbo, ſeu quod aiunt, *recidiuo* plectantur. Saltem ex illis praeſertim, qui a viuendi norma non deflectunt, nulli ſunt, qui cum priſtina ſanitate in gratiam facile redeant, & breui tempore reſtituantur, niſi id felicitatis iis forte quandoque accidat, qui magno *naturae robore pollentes* felicius eiusmodi diros morbos ſuperare poſſunt. Id quod vero, ne his quidem accidit, niſi inſuper leuior fuerit *malignitas*, cum qua ipſis conflictandum fuiſſet. Alii poſt hanc miſeriam alias pediſſequas experiuntur *febres intermittentes*, ordinariis medendi methodis non obſequioſas, *febres hecticas* aliosque morbos *chronicos*, ab impreſſa labe viſceri alicui vel pluribus, hepati, pulmonibus, quin omnium principaliſſimo encephalo. Unde alii *ſurditate*, alii *coecitate*, alii *mentis* adeo *alienatione* per totam vitam duratura plectuntur. Ceterum malignis tacti quibusuis earum temporibus e medio tolluntur, quandoque intra biduum, alii citius & intra 6 -- 12 horas, nullo ſaepe etiam obſeruato praeuio morbo, unde CHICOYNEAU dans la relation de la peſte de MARSEILLE. p. 8. inquit: *Nous pourrions bien encore admettre une ſixieme claſſe de ceux, que nous avons vu perir, ſans preſque aucun avant coureur,*

 ou

ou autre lesion manifeste, qu'un simple abatement de forces, & qui interrogé sur leur état, repondirent, qu'ils ne sentoient aucun mal, ce qui marquoit pour l'ordinaire un cas desesperé & une mort prochaine.

§. 40.

Morborum *signa diagnostica* & *prognostica* operosius alias longissimisque catalogorum scalis conscribuntur, congerunturque, in quibus saepe nil videas, quam vel dictorum symptomatum, morbi ipsius, eiusdemque *caussarum nauseosas repetitiones*, vel repetitu dictuque non dignas *diagnoses* & *prognoses*. Quid enim dicere & repetere expedit, quod ante iam dictum est, aut dicendum fuisset, e. c. morbum in se deterioris indolis esse adeoque deterioris praesagii, caussas eius grauiores adeoque & ipsum, & quae ab eodem exspectanda essent, grauioris ominis esse, atrociora porro eiusdem esse symptomata, adeoque atrociora quoque imminere pericula. Morbus in *nosologia* debite descriptus testatur de se ipso, caussae eius ex *aetiologia* iam notae sunt, ut symptomatum cohors ex praemittenda de illo doctrina *symptomatologica*. Quot igitur ipsius morbi momenta, quot eius causae, quot eiusdem symptomata, tot iam adsunt eius signa, non amplius fastuoso & superfluo syrmate ad nauseam usque repetenda, nisi quidem aliqua principaliora & pathognomica velimus. Praeterea tanta est morborum *varietas*, ut ne eorum quidem, qui constantiorem seruant regulam, phaenomena doctrinis nostris comprehendi possint. Quot enim subiecta ex uno eodemque morbo, etiam, ut scholae loquuntur, regulari, typico, laborantia nobis offeruntur, quot singulorum horum varietates, tot eiusdem nominis morbi discrimina occurrunt, certe nequaquam praedicenda, nec ex libris & doctrinis nostris, sed circa *singula indiuidua* demum discenda & ex rerum tam internarum quam externarum *singularibus conditionibus* eruenda & determinanda. Tantum abest, ut morborum, qui prae aliis in se iam adeo insidiosi sunt & variabiles, varietates omnes praedici possint & enumerari! Eiusmodi vero

pro-

proteiformes morbi ſunt febres, de quibus agimus. Formas earum itaque, quas induunt, quis breui noſtra pathologia usque eo praedici poſſe putauerit! Et quem in finem operoſius in depingendo verſatili eius genio verſaremur. Suffecerit primarias, quibus ſe prodit, formas noſſe. Reliqua praxis habet & iudicium ſubactum. Principaliſſima, certiſſima & *uniuoca* pridem ſupra iam dicta ſunt (§. 9.) *ſigna*, putrida nempe illaphaenomena non a morte tantum in toto cadauere, ſed & ante illum iamiam in *perſpirabili pulmonali*, in *cutaneo*, in *urina*, in *alui excrementis* ſatis obuia, plura quoque alia ſuis locis indicata. Rreliqua, ſi placuerit, longa catena ex praedictis repeti poteunt, & quae non poterunt, per indiuidua eundo ad lectos aegrotorum demum diſcenda ſunt.

§. 41.

Atat, quam circa hunc abſtruſum morbum factae in *viuis obſeruationes*, plura fortaſſe ex abſtruſo eruere ſinunt *extiſpicia*. Abſit, ut hiſce nil tribuamus quorundam more, qui ut reliquam ita praeſertim pathologicam anatomiam leuiter habent aut plane ſpernunt, caueamus vero etiam, ne iſti tribuamus plus aequo. Parum omnino ſaepe eſt, quod ex cadauerum ſectionibus hic eruere poſſimus. Aperta malignis denatorum cadauera extantia putredinis veſtigia ubique oſtendunt, in encephali partibus interioribus exterioribusque, in eius anfractibus, ventriculis, interque eius inuolucra, illuuies ſanioſae, ſtagnationes collectionesque purulentae. Pectore aperto, cor omnium minime adfectum eſſe videtur, pulmones vero decolores, maculisque liuidis conſperſae conſpiciuntur, & ad tactum molliores obſeruantur. In uentriculis cordis, eius auriculis vaſisque vicinis, ut in reliquis corporis vaſis, nunc diſſolutus, nunc coagulatus deprehenditur ſanguis. Abdominis cauum plures & notabiliores labes offert, ventriculus ipſique appenſa inteſtina tenuia praeſertim valde tument, dictisque maculis ſphaceloſis & nigris foedata ſunt, duriusque tacta facile rumpuntur; illorum villoſa,

 vel

vel absterſa eſt, vel facile ſecedit. Praecipue lien, hepar ita adfecta deprehenduntur, & omnium maxime omentum, quod quandoque putredine prope confectum conſpicitur. Partes continentes, extremitates, totumque corpus molle, flaccidum a morte non rigeſcit, nec mox frigeſcit, ut alia cadauera, ut, licet talis habitus certiſſimam mortem ſignificet, emortui ſaepe tamen non mox habeantur hoc morbo defuncti. Sin itaque tam notabilibus putredinis veſtigiis poſt mortem conſpectis illa antea eam deprehenſa, ſupraque pridem dicta addimus, halitus nempe putridos ex ore adhuc viuentium, ſudores ex cutis ſpiraculis impurum ſpirantes, urinas foetidas, excrementa cadaueroſa, dubitari ſane amplius nequit, *malignitatem* harum febrium putridam eſſe diatheſin, atque ab hac recte dici eas *putridas* & inde petendum eſſe earundem *characterem definitiuum*. *Inde* pariter intellectu haud difficile eſt, *febrium*, de quibus hactenus egimus, *indolem*, nequaquam adeo *tectam* eſſe atque *obſtruſam*, ac nonnulli exiſtimant. *Inde* una luculentiſſime patet, non minus *certam* eſſe ipſis *medendi methodum*, & hanc omnino ita comparatam eſſe, ut ſi, quod aiunt, vel *medice* etiam moriantur miſeri curae noſtrae commiſſi, moriantur tamen eo ipſo fatis ita iubentibus & ſine ullo Medici rationalis opprobrio, *ſcandalo* itaque *non dato*, ſed *accepto*, cum in ſaluo ita ſit & iuſta noſtra cura, huiusque ratio, *iuſtus*que atque *legitimus*, utut non ubique *ad* omnia noſtra *vota*, *ad artis* attamen noſtrae *regulas* impetrandus, *practicus* etiam, tenui huic opellae *praefixus* (§ 4, 5.)

F I N I S.

NOBI-

NOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

PRAESES.

N*on aequum modo eſt, ſed iuſtum etiam, ſuo neminem dedignari honore bene promerito. Qui* TE *manet, cum me quidem* TIBI *non aliquo etiam teſtimonio publico gratulari velle, nefas eſſe duxerim. Studii* TVI *medici penſis inter nos* EXTEROS*que ſtrenue percurſis abſolutisque, eos* TVOS *deprehendimus progreſſus in* primo *iam horum* Examine *ut ad* alterum, *quod* rigoroſum *audit*, TE *admittere potuerit Ordo noſter. In hoc Praeſide* REVERENDISSIMO *noſtro* CANCELLARIO, *harum rerum tum iudice & arbitro, cum* TE *denuo ita geſſiſti, ut omnino iudicatus fueris dignus illa publice petenda* venia, *qua* pro *ſummis in* Medicina honoribus & priuilegiis *rite capeſſendis* inauguralem conſcendere *licet* cathedram. *Hanc nobis dare, ut iuſtum iudicabat* ILLVSTRIS VIR, *ita & dabat* pro ea, qua pollet autoritate publica, ab IMPERATORIBVS accepta & confirmata. *Supereſt, ut edas publicum hocce ſtudiorum* TVORVM *ſpecimen. Diſputabis itaque de* re *quadam certe* utili, *de re* TIBI *bene* perſpecta, *de re, cui defendendae par eris, de re, qua comprobas* TE noluiſſe *non ea tantum, quae neque in vita com-*

muni, neque in ullo ſcientiarum genere ullum habent uſum, ſed quaeuis etiam alia, quae nil pertinent, nil conferunt ad uſus noſtros medicos; TE noluiſſe, *quae vel inanem* nouaturiendi *&* inclareſcendi pruritum, *vel* ſectae *alicuius* ſtudium *ſapiunt*; TE *contra illis omnibus contraria* maluiſſe. TE maluiſſe *agere* eclecticum, *ab omnibns quidem diſcendi cupidum in neminis tamen verba & aſſerta iuraturum*; maluiſſe TE VETERVM *&* RECENTIORVM *tradita combinare, quam, vel* antiquitatis, *vel* nouitatis ſtudio TE *abripi pati*; maluiſſe TE propius ad nos, *ad aegrorum noſtrorum ſalutem* ſpectantia *cum publico hic communicare, quam remotioribus fruſtra aliquam adfectare gloriolam. Fac, ut feciſti, cures & in poſterum ſimilia & ſimilem in modum,* res, *inquam*, medicas *ipſas*, *fugatis earum* imaginibus erraticis, *repudiatis ridiculis ſaepe* figmentis medicis, & nugoſis *potius*, *quam utilibus* hypotheſibus, *reiectis* obſoletis, translatitiis, praeconceptis, *viſcatis etiam*, opinionibus, *ſemotis pariter &* myſteriorum loco venditatis myſtarum polychreſtis, medicaminibus methodisque, *ad* oſtentationem *magis factis, quam ad* uſum, *deuitatoque denique vel inanis* confidentiae, *vel ficulneae* autoritatis praeiudicio, *quod proiicit* ampullas *&* ſesquipedalia verba. *Ut circa alias res noſtras medicas id genus* monita, *ita quam maxime circa hanc de febribus malignis doctrinam eadem* iuſta *eſſe atque* neceſſaria, *adeoque, utpote ſponte ſua ſic enata, quin obtruſa, heic nequaquam incongrue ſed perappoſite non potuiſſe*

tuisse non repeti & inculcari & TIBI *nostrisque* COMMILITONIBVS, *aliisque cordatioribus rerum nostrarum gnaris molesta haud esse posse, ita dudum certum habeo exploratumque, ut inique de eo dubitauerim. Eorum* TE *bene memorem esse, luculenter hic ostendidisti. Fac eorum nunquam nusquamque immemor sis praesertim ad lectos aegrotorum* TVORVM *in futura praxi* TVA. *Facies id omnino pro* salute *eorum, pro* scientia *amplificanda, pro* conscientia *tuenda, in* artis salutaris, *in* TVI IPSIVS honorem, *in communia* Reipublicae commoda, *in* SVPREMI NVMINIS, *quod ita* TE *adiuuet, gloriam. Ceterum ut* TVO *me porro amori, amicitiae & fauori & imposterum de meliori commendatum esse volo, ita ad mutua quaeuis officia, me semper habebis quam paratissimum & nominis* TVI *obseruantissimum.*

Dabam e Museo d. 15. Oct. 1768.

